Česká arachnologie

První zmínky o pavoučí zvířeně Čech pocházejí z konce osmnáctého století (Preyssler 1791; Preyssler et al. 1793), rozsáhlejší seznamy druhů však byly publikovány až ve druhé polovině devatenáctého století (Prach 1866; Bárta 1869; Nosek 1895). Soustavný výzkum arachnofauny na území dnešní České republiky začíná až ve třicátých letech dvacátého století.

Do třicátých let spadá počátek spolupráce dvou našich významných arachnologů, F. Millera (1902–1983) (Buchar 1997a) a J. Kratochvíla (1909–1992) (Buchar 1989a, 1990). Zatímco Kratochvíl vedl Millera k taxonomickému zaměření výzkumu, sám se – zejména v pozdější době – věnoval především výzkumu pavouků balkánských jeskyní. Kromě nich publikují v téže době o naší arachnofauně J. Baum (1900–1944) (Breindl 1945; Buchar 1970c) a V. Šilhavý (1913–1984) (Miller 1974c; Buchar 1985a). Baumovu činnost ukončila 2. světová válka, zahynul v koncentračním táboře ve Varšavě. Šilhavý se dále věnuje výzkumu sekáčů a publikuje knižní monografii Sekáči jako 7. svazek ediční řady Fauna ČSR. Na Slovensku působí v téže době E. Bartoš (1902–1966), vedoucí Katedry zoologie Karlovy univerzity v letech, kdy se tam utváří arachnologické centrum.

F. Miller se stává hlavní osobností arachnologického výzkumu Československa. Díky svým výtvarným schopnostem si od samého počátku zakládá rozsáhlý soubor kreseb morfologických znaků všech našich druhů. První obsáhlou a kresbami bohatě dokumentovanou Millerovou prací je studie o arachnofauně mohelenské hadcové stepi (Miller 1947), po níž následovala řada revizí problematických rodů pavouků (Miller 1958b, 1963, 1967; Miller & Buchar 1977; Miller & Svatoň 1978). Profesor Miller, působící po válce na Vysoké škole zemědělské v Brně, obětavě pomáhal i dalším začínajícím arachnologům.

Významným rokem ve vývoji československé arachnologie byl rok 1971, kdy se na počest Prof. F. Millera konal v Brně V. mezinárodní arachnologický kongres (Buchar 1971a, 1973). V témže roce vyšel IV. díl Klíče zvířeny Československa, ve kterém bylo kromě klíče našich štírků P. Vernera a klíče našich sekáčů V. Šilhavého uveřejněno Millerovo stěžejní dílo, klíč pavouků Československa (Miller 1971).

V sedmdesátých letech nabývá významu arachnologické centrum na Katedře zoologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze (Buchar 1982a), jehož vůdčí osobností je Jan Buchar. Ten začíná systematicky hodnotit arachnofaunu České republiky. Nejprve kriticky posoudil veškeré dosavadní údaje o výskytu pavouků na území Čech (Buchar 1961). V letech 1958–1970 provedl faunisticko-ekologický výzkum pavouků šestnácti modelových lokalit, které byly zvoleny tak, aby reprezentovaly základní typy stanovišť přírody Čech. Ve své kandidátské disertaci (Buchar 1972) Buchar poprvé hodnotí komplexně arachnofaunu Čech a vypracovává – zejména k budoucímu využití faunistických dat pro monitoring změn prostředí – klasifikaci hojnosti výskytu, klasifikaci termopreference (Buchar 1975a) a klasifikaci vztahu druhů k biotopům, které jsou různou měrou ovlivněny činností člověka (Buchar 1983b).

Knižní vydání českého determinačního klíče umožňovalo spolehlivou determinaci pavouků všem začátečníkům. Na této skutečnosti staví J. Buchar další plánovitý rozvoj naší arachnologie. Získává nové diplomanty a počíná organizovat jednak každoroční terénní exkurze zaměřené na výzkum v dosud málo prozkoumaných oblastech, jednak pravidelné arachnologické semináře.

V roce 1974 se konala arachnologická exkurze do okolí Turčianských Teplic na Slovensku, která se stala ustavujícím sjezdem Arachnologické sekce při Slovenské entomologické společnosti. Jejím prvním předsedou se stává J. Svatoň, od roku 1978 je předsedou sekce F. Miller. Založení arachnologické sekce mělo značný význam pro povzbuzení studia pavoučí zvířeny Slovenska a pro rozvoj spolupráce mezi slovenskými a českými arachology (Buchar 1987b, 1988a). V roce 1983 se předsedou arachnologické sekce SES stává J. Buchar. V roce 1993 se Československo rozpadá na dva samostatné státy, Českou a Slovenskou republiku. Jako následek těchto společenských změn vzniká i samostatná Česká společnost entomologická, při níž je založena samostatná Arachnologická sekce; jejím předsedou je J. Buchar, místopředsedou V. Růžička. Ten organizuje roce 1994 v Českých Budějovicích 15. Evropské arachnologické kolokvium.

J. Buchar je iniciátorem vydání mapy pro síťové mapování organismů Zoologickou společností (Buchar 1982b, c) a zaměřuje činnost arachnologického centra na tuto metodu hodnocení výskytu pavouků. Konečné výsledky práce jsou obsaženy v další disertaci (Buchar 1989b) a v několika publikacích (Buchar 1993a, 1995a, 1999b). Postupně jsou dopracovány původní koncepty klasifikací termopreference, hojnosti výskytu i reliktnosti výskytu a tyto klasifikace jsou prakticky využívány pro účely bioindikace i srovnávací zoogeografie (Buchar 1994). J. Buchar (Růžička 1997a) pracuje i taxonomicky, řadu prací publikuje spolu s Doc. K. Thalerem z Innsbrucku.

Intenzivní práce v letech 1996–2001 je završena vydáním katalogu pavouků České republiky (Buchar & Růžička 2002).

V roce 2008 bylo založeno samostatné občanské sdružení Česká arachnologická společnost – Czech Arachnological Society. Předsedou společnosti byl zvolen V. Růžička. V roce 2010 byl předsedou společnosti zvolen S. Pekár. Ke konci roku 2010 má Česká arachnologická společnost 67 členů.

Ústředním motivem loga ČAS je karbonský pavoukovec *Promygale bohemica* (Frič, 1899) z řádu Trigonotarbida, popsaný prof. Antonínem Fričem podle materiálu z Nýřan.

Těžiště výzkumu leží ve studiu našich domácích řádů pavoukovců – pavouků, sekáčů a štírků. Čeští arachnologové se ovšem věnují i výzkumu štírů, štírenek, solpug, bezocasých bičovců a schizomidů.

Po dlouhou dobu byla česká arachnologie záležitostí jednotlivců. Od 70. let dvacátého století, kdy začal Jan Buchar budovat svou arachnologickou školu, tomu tak již není. Počet publikovaných prací se stále zvyšuje, okruh publikujících autorů se rozšiřuje. Aktivitu jednotlivých arachnologů, kteří se svou činností podíleli na formování české arachnologie na přelomu druhého a třetího tisíciletí, máme částečně zachycenu i formou jejich účastí na arachnologických seminářích, na terénních sběracích arachnologických exkurzích a na světových a evropských arachnologických kongresech.

Pravidelné arachnologické semináře – přátelská setkání s výměnou poznatků – jsou tím hlavním, co drží naše společenství pohromadě. Příležitostné arachnologické semináře organizoval Prof. Jan Buchar na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy od roku 1973. Od listopadu roku 1983 jsou semináře organizovány plánovitě a jsou číslovány. Prvních padesát seminářů organizoval J. Buchar na Přírodovědecké fakultě v Praze. Na organizaci následujících seminářů se od roku 1994 podílí již více pracovníků z různých míst republiky. V letech 1997–2004 bylo uspořádáno pět víkendových seminářů ve školícím středisku CHKO Křivoklátsko. Od roku 2007 je jeden ze seminářů organizován jako přednášková sekce konference Zoologické dny.

Arachnologické semináře

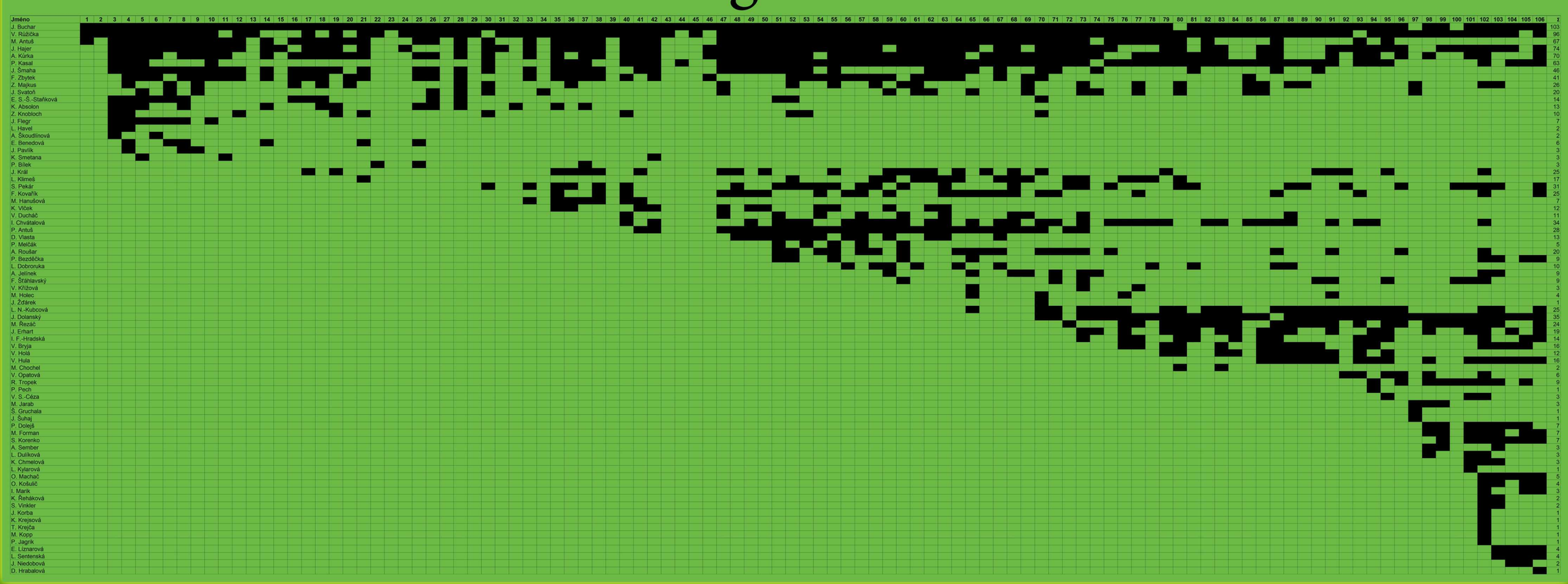

Arachnologické exkurze

Od roku 1972 jsou (téměř každoročně) pořádány arachnologické exkurze, jejichž výsledky přispěly značnou měrou k poznání arachnofauny České i Slovenské republiky. Evidujeme účast českých arachnologů na společných sběracích exkurzích, který byly veřejně vyhlášeny. Za období existence Československa jsou evidovány exkurze pořádané českými i slovenskými arachnology, po rozdělení státu na Česko a Slovensko jsou již evidovány pouze exkurze pořádané českými arachnology.

1972 (3.–4.6.) Posázaví (Dolní Kralovice)
1973 (9.–12.6.) Orlické hory
1974 (15.–20.6.) Turčianská kotlina, M. a V. Fatra
1975 (26.–29.6.) Šumava
1977 (4.–9.7.) Český ráj
1978 (17.–18.6.) České středohoří (Brná)
1979 (9.6.) Závist u Zbraslavi
1979 (10.–11.11.) Křivoklátsko
1981 (13.–14.6.) Pelhřimovsko
1982 (19.–20.6.) Žatecko a Kadaňsko
1984 (24.–26.6.) Tachovsko
1985 (31.5.–2.6.) Třeboňsko
1987 (24.–25.10.) Broumovsko
1989 (24.6.) Roudnicko
1990 (4.–10.6.) Cerová vrchovina
1990 (2.–4.11.) Broumovsko
1991 (25.–29.6.) střední Povltaví
1992 (29.6.–5.7.) Podyjí
1993 (21.–23.5.) Moravský kras
1995 (26.6.–2.7.) Bílé Karpaty
1996 (4.–9.6.) jihovýchodní Morava
1997 (23.–25.5.) východní Polabí
1997 (12.–14.6.) Doupovské hory
1998 (5.–7.6.) Brdy
1998 (11.–13.9.) Vsetínské vrchy
1999 (26.–30.5.) Hostýnské vrchy
1999 (25.–27.6.) Ústeckoorlicko
2000 (25.–28.5.) jihozápadní Morava
2000 (9.–11.6.) západní Krušnohoří
2000 (23.–25.6.) Český les
2000 (11.11.) Český les
2001 (8.–9.6.) České středohoří
2001 (15. –17.7.) Novohradské hory
2003 (22.–25.5.) Pálava
2003 (1.–3.8.) Pálava
2003 (16.–19.10.) Pálava
2004 (2.–4.4.) Pálava
2004 (28.–30.5.) Třeboňsko
2005 (17.9.) Pálava
2006 (25.7.–2.8.) Skandinávie, Laponsko a Norsko
2007 (13.5.) Uherskohradišťsko
2008 (30.5.–1.6.) Horažďovicko-sušické vápence
2009 (26.–28.6.) Třebíčsko
2010 (13.–16.5.) jihovýchodní Morava

Předmětem našeho podniku jest vlast naše česká, jejíž zevrubné probádání se dvou hledišť jest úlohou velezajímavou, totiž s hlediště vlasteneckého, anať jest česká země naší rodnou zemí, a s hlediště vědeckého, anať jest přirozeným středem pevniny evropské, jejž příroda svými poklady přebohatě obdařila a v němž tudíž přírodoskumec nejenom s rozmanitým rozčleněním horských tvarů, s pamětihodnou skalní stavbou a nevyčerpatelnou zásobou skamenělých tvorů rostlinných a živočišných se setkává, nýbrž jehož posud panující Flora a Fauna jako v ohnisku rozsáhlé okresy živočišného i rostlinného života v sobě spojuje. Není tedy v střední Evropě země vděčnější pro přírodní skoumání nad zemi českou.

Kořistka & Krejčí 1870

Arachnologické kongresy

Tradice mezinárodních arachnologických kongresů má počátek v 1st Meeting of European Arachnologists pořádaném v roce 1960 v Bonnu. Od roku 1965 se tato setkání pořádají s tříletou periodou. Změna na International Congress of Arachnology proběhla v Brně v roce 1971.

Rok nato se ve Štrasburgu počínají organizovat evropské arachnologické kongresy, zprvu jako 1st Reunion of French-speaking Arachologists. Pořádají se (s výjimkou roku 1975) vždy ve dvou letech, kdy se nekoná mezinárodní kongres. Od roku 1982 jsou pojaty jako evropská kolokvia, od roku 2008 jako evropské kongresy.

International Congress of Arachnology
1. 1960 Bonn
2. 1961 Saarbrücken
3. 1965 Frankfurt am Main
4. 1968 Paris
5. 1971 Brno
6. 1974 Amsterdam
7. 1977 Exeter
8. 1980 Vienna
9. 1983 Panama
10. 1986 Jaca
11. 1989 Turku
12. 1992 Brisbane
13. 1995 Geneva
14. 1998 Chicago
15. 2001 Badplaas
16. 2004 Gent
17. 2007 São Pedro
18. 2010 Siedlce
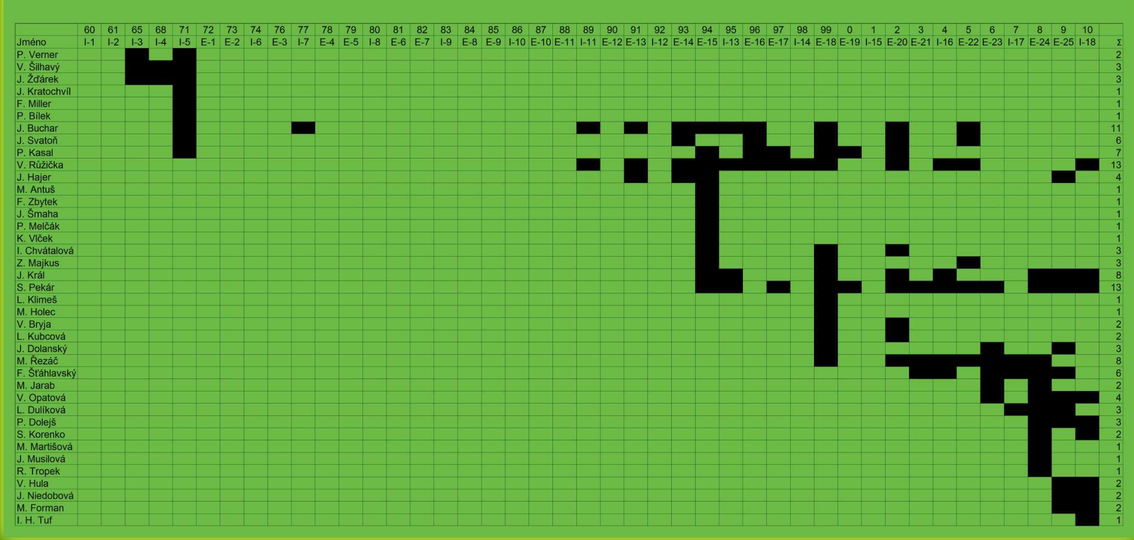
European Congress of Arachnology
1. 1972 Strasbourg
2. 1973 Montpellier
3. 1976 Les Eyzies
4. 1978 Avignon
5. 1979 Barcelona
6. 1981 Modena–Pisa
7. 1982 Nancy
8. 1984 Moulis
9. 1986 Bruxelles
10. 1987 Rennes
11. 1988 Berlin
12. 1990 Paris
13. 1991 Neuchâtel
14. 1993 Catania
15. 1994 České Budějovice
16. 1996 Siedlce
17. 1997 Edinburgh
18. 1999 Stará Lesná
19. 2000 Árhus
20. 2002 Szombathely
21. 2003 Saint-Petersburg
22. 2005 Blagoevgrad
23. 2006 Sitges
24. 2008 Bern
25. 2009 Alexandroupoli